

Stanisław Krajski

"Człowiek, byt, wartość:
antropologiczne i metafizyczne
podstawy aksjologii chrześcijańskiej",
Ewa Podrez, Warszawa 1989 :
[recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 26/1, 168-170

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nia", czyli powszechnie akceptowany zbiór aksjomatów etycznych, jawi się jako próba uszczęśliwiania człowieka na siłę. Nic więc dziwnego, że w koncepcji Monoda dostrzegają niektórzy niebezpieczeństwo nowego totalitaryzmu.

Wydaje się, że przedstawione przez Z. Piątek ewolucyjne aspekty antropocentryzmu miały na celu wzmocnić dość rozpowszechnione przekonanie o ludzkiej potrzebie docierania do świata obiektywnego. Każda więc próba przewycięzania antropocentryzmu jawi się w tym kontekście jako przysługa wyświadczona gatunkowi ludzkiemu, krępowanemu różnego rodzaju złudzeniami. Być może takie rozpoznanie sytuacji człowieka jest trafne i w pełni odpowiada faktycznemu stanowi rzeczy. Być może jednak jest tak, jak sugeruje T. Bielicki, że „posiadanie określonego zespołu złudzeń jest częścią ludzkiej adaptacji, potrzebą nawet silniejszą niż potrzeba poznania. Być może pozbawianie ludzi tych złudzeń jest groźne dla jednostek, a na dalszą metę groźne dla całego naszego gatunku.”

Zbigniew Łepko

Ewa Podrez; *Człowiek, byt, wartość. Antropologiczne i metafizyczne podstawy aksjologii chrześcijańskiej*, Warszawa 1989, s. 197.

Człowiek, byt, wartość to książka szczególna. Jest ona bowiem pierwszą próbą krytycznej syntezy i podsumowania polskiej, powojennej, katolickiej myśli etycznej. Autorka książki, Ewa Podrez, uczennica i najbliższa współpracownica ks. Tadeusza Śliki starała się tu dokonać całościowego ujęcia myśli czołowych etyków w perspektywie problematyki wartości i w kontekście podstawowych, wyznaczających tę problematykę zagadnień metafizycznych i antropologicznych, struktura wartości narzuciła jej pewien schemat analiz i sposób interpretacji. Doprowadziło to do wyłonienia metafizycznych i antropologicznych założeń badanych koncepcji. Szukając podstaw zrozumienia doświadczenia wartości autorka podjęła przede wszystkim te wątki analizy, które mają za sobą sankcję doświadczenia aksjologicznego i historyczne doświadczenie filozofii tomistycznej, filozofii, która stanowi punkt wyjścia dla większości polskich etyków katolickich, i która w swej refleksji nad istotą moralności stale odwołuje się do teorii człowieka, teorii bytu i związanych z nią ostatecznych rozstrzygnięć co do źródeł istnienia rzeczywistości.

W książce ukazane zostały kierunki poszukiwań J. Kalinowskiego, A. Rodzińskiego, T. Stycznia, T. Ślipki i kard. K. Wojtyły. W trakcie tej prezentacji zostały skonkretyzowane zasadnicze cechy aksjologii na wiążącej do założeń ogólnofilozoficznych tomizmu. W ten sposób odnotowano tu pewne drogi etyki tomistycznej, przypadające na określony historycznie moment refleksji i odpowiadające sytuacji współczesnej filozofii. Doprowadziło to do stwierdzenia, iż profil polskich badań nad moralnymi aspektami teorii wartości kształtuje się ewolucyjnie, kierując etykę uprawianą w naszym kraju w katolickich środowiskach uniwersyteckich w stronę osoby, jej moralnego samospełnienia się w osobowym czynie. Propozycje rozwiązań i ich filozoficzne uzasadnienia przedstawione przez E. Podrez w tej perspektywie nabierają

szczególnego znaczenia. Ujawniają się bowiem w ten sposób konkretne zadania stojące przed filozofią moralności i nowe perspektywy badań. Koncepcje polskich etyków tak zarysowane dostarczają odpowiednich narzędzi poznawczych do ujmowania istoty jedności doświadczenia moralnego.

Znaczna część omawianej pracy poświęcona została szczegółowym analizom antropologicznych i metafizycznych podstaw aksjologii w ujęciu omawianych etyków. Analizą zostały tu objęte antropologiczne uwarunkowania wartości moralnych w ich tematycznie zróżnicowanym układzie. Najbardziej szczegółowo ujęto tę problematykę w aspekcie natury, osoby i czynu. Książka *Człowiek, byt, wartość* zawiera też krytyczną interpretację metafizycznych podstaw wartości. Problematyka ta została rozpisana na zagadnienia dotyczące zależności między wartościami a celem, dobrem, bytem, jak również realności świata, wartości moralnych.

E. Podrez sprecyzowała w tej pracy rozumienie wartości, opierając się na wyrażonych w poszczególnych koncepcjach przemyśleniach autorów. Za nadrzędną rację uznała tu próbę wskazani na ostateczne źródła istnienia wartości moralnych. Tej właśnie racji została w książce podporządkowana treść analiz antropologicznych i metafizycznych. Stąd też jej autorka nie uwzględniła całokształtu poglądów omawianych etyków w sprawie moralności, lecz odnotowała jedynie te ich rozważania, które bezpośrednio wiązały się z interesującym ją zagadnieniem. Dzięki temu mogła ona uzyskać jasny i wyraźny obraz polskiej etyki katolickiej, obraz abstrahujący od szczegółów lecz pozwalający zrozumieć jej istotę.

Każdy rozdział omawianej pracy poprzedzony został komentarzem naświetlającym dokładnie plan i problemową specyfikę poszczególnych jej części. Zabieg ten potrzebny ze względu na stałe posługiwanie się w tekście takimi pojęciami, jak natura, osoba, czy akt moralny, a więc pojęciami, które spełniają funkcję wyjaśniająco-uzasadniająca, a jednocześnie są same wyjaśniane i precyzowane przez każdego etyka z osobna, spowodował, iż w książce nie zostały w żadnej mierze zagubione występujące w omawianych koncepcjach porządki metodologiczne. Zabieg ten doprowadził zatem do wyraźnego odróżnienia sensu problematycznego doświadczenia wartości od jego właściwego sensu ontycznego, antropologicznego i moralnego. Ukazania tych sensów naukowego doświadczenia wartości uznać należy za szczególnie godne podkreślenia w omawianej pracy.

Niezwykle bogaty w implikacje ogólnofilozoficzne i moralne problem wartości został tu ukazany również w aspekcie związku, jaki zachodzi pomiędzy samą wartością a powinnością czy odpowiedzialnością moralną. E. Podrez ukazała w swej pracy tę stronę zagadnienia w naświetleniu przede wszystkim kard. K. Wojtyły i T. Slipki. Autorzy ci, jak wynika z analiz autorki, ujawnili całą bogatą panoramę związków świata ze sferą przedmiotowo-podmiotową stwarzając syntetyczny obraz moralności, w którym została zachowana równowaga pomiędzy pierwiastkiem personalistycznym i perfekjonistycznym.

W książce *Człowiek, byt, wartość* ukazany został również inny, co najmniej również ważny dla losów etyki, aspekt zagadnienia wartości moralnych, a mianowicie ten, który związany jest z problemem autonomii doświadczenia moralnego i filozoficznej interpretacji jego treści. Moment ten, jak wykazała to E. Podrez, okazał się niezwykle istotny w badaniach podjętych przez T. Stycznia i A. Rodzińskiego. Autorzy ci starając się wskazać na wszystkie możliwości wszechstronnej i dogłębnej analizy

danych moralnych podjęli ryzyko daleko posuniętej reinterpretacji tradycyjnego modelu etyki. Na skutek tych modyfikacji zaznaczyli oni specyfikę doświadczenia świata wartości, polegając na uwzględnieniu osoby w jej relacyjnym skierowaniu do Boga, świata osób i rzeczy-dóbr. Pozwoliło to na wprowadzenie nowych elementów do analizy moralności lecz pociągnęło za sobą konieczność ich uzgodnienia z ogólnofilozoficznymi założeniami systemu.

E. Podrez zwróciła też w swej pracy uwagę na to, iż J. Kalinowski uwydatnił w swojej etycznej koncepcji kontekst egzystencjalny wartości moralnych i ich pozycję analogiczną do bytu wykazując, że sytuacja wartości jest pod tym względem złożona.

W książce *Człowiek, byt, wartość* wykazana została w wielu płaszczyznach jedność doświadczenia moralnego owocująca w koncepcjach polskich etyków katolickich w ten sposób, iż choć znacznie różnią się one między sobą, to jednak w poważnej mierze wzajemnie się uzupełniają. Wskazując na ten fakt E. Podrez ukazała możliwości poznawcze, jakie tkwią we wszystkich próbach syntetycznego ujęcia dorobku filozoficznego. Wykorzystując te możliwości dokonała w swojej pracy takiego podsumowania dorobku polskich, katolickich etyków, które pozwala na pełniejsze jego wykorzystanie i bardziej dynamiczny rozwój polskiej myśli etycznej.

Stanisław Krajski